

משך חכמה

פרשת וירא פסקא כח - לה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שפחה כו' אף על פי שאין זה בעולת בעל דאשות, נהרג משום גזל, עיין שם. [וצריך עיון קצת כעת על רמב"ם (מלכים ט, ח) דפירש משום עריות אשת חבירו, וסוגיא דגמרא לא משמע כן]. ולכך קאמר, הנך מת על האשה אשר לקחת, דהוה גזל. והשנית, והיא בעולת בעל, דהיא אשת איש. ולכן אמר אבימלך ובנקיון כפי עשיתי זאת, דזה מורה על הנקיון מחמס, ודו"ק².

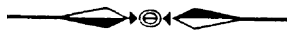
[כט]

(כ, ז) ועתה השב אשת האיש פי נביא הוא ויתפלל בעדך וחייה ואם אינך משיב דע פי מות תמות אהך וכל אשר לך:

מדוע לא כתוב "כי נביא הוא" לאחר "ויתפלל בעדך וחייה"

ט, ח') שכתב ז"ל "בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה, הרי זה נהרג עליה משום אשת חבירו" ע"כ, דבסוגיא מוכח שהוא מטעם גזל. ועל פי זה מבואר היטב מדוע אמר ה' "אשר לקחת", דהיינו עבירה של גזל, ומיושב דקדוק א'. ועל העבירה השנית של עריות אמר "והיא בעולת בעל", דלענין איסור עריות אינו עובר אלא אם נבעלה, כמבואר, לכן דקדק לכתוב "בעולת בעל", שהיא אשת איש, דעל גזל עובר ביחוד בעלמא כמבואר לעיל, ומיושב דקדוק ב'. ובזה מדוקדק היטב כפל הלשון של אבימלך "בתום לבכי ובנקיון כפי", ד"תום לבכי" הוא על איסור עריות אשת איש, ו"בנקיון כפי" הוא על גזל, שנקיון כפים הוא מורה על נקיון מחמס, ומיושב דקדוק ג', ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

²תמצית דבריו: הטעם שאמר ה' "אשר לקחת", כי אבימלך עבר שתי עבירות. האחת, גזל, שגזל אשת איש. ואחת, עריות, שרצה לבוא על אשת איש. לכן אמר לו ה' אשר לקחת, על איסור גזל, ובעולת בעל, על איסור אשת איש, ולכן אמר אבימלך, בתום לבכי, הוא על עריות, ובנקיון כפי על גזל.

[כט]

פרשת: שרה ואבימלך

פסוקים: פרק כ, א – יח

פסקאות: כח – כט

[כח]

(כ, ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת על האשה אשר לקחת והוא בעלת בעל:

מדוע "אשר לקחת" הוא יתור לשון, ומדוע אמר אבימלך "נקיון כפי" הוא יתור לשון (כ, ג) הנך מת על האשה אשר לקחת, והיא בעולת בעל. הכוונה¹, דעשה שתי עבירות, האחת איסור גזל, וכמו שמפורש בסנהדרין נז, א על הגזל, גנב וגזל ויפת תואר וכן כיוצא בזה, ופרש"י דהוה נמי גזל שגזל את אשתו, וכן שם (סנהדרין, שם), בן נח שיחד

¹ [כח] (ג, כ) "ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת על האשה אשר לקחת והוא בעלת בעל" ע"כ. ויש לדקדק: א. מדוע אמר לו ה' "אשר לקחת", די לכתוב "הנך מת על האשה, והיא בעולת בעל" ב. מהו הלשון "בעולת בעל" ולא אמר והיא אשת אברהם. ג. מדוע להלן (פסוק ה) אמר אבימלך "בָּתָם לְכָבִי וּבְנֵיָיִךְ כְּפִי עֲשִׂיתִי זֹאת", די לומר בתום לבכי, מהו הלשון נקיון כפי.

ומבאר המשך חכמה, דבאמת עשה אבימלך שתי עבירות, האחת איסור גזל, שגזל אשה מבעלה, כמבואר בסנהדרין שכן נח הגזול אשה מבעלה עובר בגזל, ובן נח חייב על הגזל, דתניא בסנהדרין (נז, א) "על הגזל. גנב וגזל, וכן יפת תואר, וכן כיוצא בהן". ופירש רש"י וז"ל "על הגזל - כך הוא מצות בני נח, גנב וגזל וכן יפת תואר, דהוי נמי גזל שגזולין את אשתו במלחמה" עכ"ל, מבואר שעובר בגזל.

ולא עוד אלא אפילו אם גזול אשה שאינו עובר עליה משום אשת איש, כגון שאינה בעולת בעל, ואיתא בסנהדרין (נז, ב) שאם נכנסה לחופה ולא נבעלה ובא עליה אחר אינו עובר משום אשת איש אלא אם נבעלה לבעלה, ואף על פי כן איתא בסנהדרין (נז, א), שכן נח שיחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג, והיינו מטעם גזל, כמו שפירש רש"י שם, וכן מוכח מהסוגיא שם, דאמרו, שכמו שחייב בגזל של יפת תואר, חייב גם כן זה שבא על השפחה שיחד לעבדו, מוכח, שהוא מטעם גזל, לכן יש קצת לתמוה על הרמב"ם (מלכים

משך חכמה

פרשת וירא פסקא כח - לה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פסקאות: ל – לה

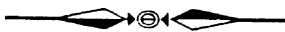
[ל]

(כא, ג-ד) - (ג) ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק: (ד) ויקרא אברהם את שם בנו בן שמונת ימים פאָשר צוה אתו אלהים:

מדוע קרא לו יצחק, והרי הקפיד ה' על שרה שצחקה, ומדוע אמרה שרה צחוק עשה לי כו'?

(כא, ד) כאשר צוה אותו אלקים. מוסב⁵ גם על ויקרא שמו יצחק

⁴ תמצית דבריו: הטעם שכתוב כי נביא הוא לפני שיתפלל בעדו, כי זהו גם טעם מדוע צריך להשיבה. דהיה אפשר לומר, שכיון שלא אמר אברהם שהיא אשתו, אינו רוצה בה, וגירשה, ואינה אשת איש, שבני נח אינם צריכים גט, אלא לפרוש ממנה בלבד. אבל כיון שנביא הוא, ידע שתחזירנה לו, לכן שתק ולא פירש ממנה.

[ל]

⁵ [ל] (כא, ג-ד) - (ג) ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק: (ד) ויקרא אברהם את שם בנו בן שמונת ימים פאָשר צוה אתו אלהים. ויש לדקדק: א. כיון שציוה ה' את אברהם (יו, יט) לקרוא לו יצחק, מדוע רק על הברית שעשה ליצחק כתבה תורה "כאשר ציוה אותו אלוהים", ולא על קריאת שמו יצחק. ב. מדוע קרא לו יצחק, והרי הקפיד ה' על שרה שצחקה (יח, יג-יד), ואין לקרוא שם לילד על דבר רע. ג. מדוע הקפיד ה' על שרה שצחקה, ולא הקפיד על אברהם שצחק (יו, יז). ד. מה התכונה שרה שאמרה (כא, ו-ז) - "וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחַק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל הַשְּׂמֵעַ יצחק לי: (ו) וַתֹּאמֶר מִי מִלָּל לְאַבְרָהָם הַיְיִנְקָה בָּנִים שָׂרָה כִּי יִלְדֵתִי בֵּן לְזַגְנִי".

ומבאר המשך חכמה, דהא דכתיב "כאשר ציוה אותו אלוהים", עולה גם על הפסוק הקודם "ויקרא כו' יצחק", ומיושב דקדוק א'. והטעם שקרא לו

(כ, ז) ועתה השב את אשת האיש כי נביא הוא. הכוונה³, דבן נח אינו צריך גירושין, רק בפרישתו או בפרישתה סגי, וכמפורש בירושלמי פרק קמא דקידושין (הלכה א), והכא, מדלא אמר האמת שהיא אשתו בעת לקח אותה אבימלך, הלא אין רצונו שתהיה אשתו, והוה כגירושין, לכן קאמר כי נביא הוא, ויודע שאתה תחזירנה לו, לכן שתק, אבל עדיין היא אשתו, שלא פירש ממנה⁴.

פרשת: גירוש הגר

פסוקים: פרק כא, א - כא

³ [כט] (ז, כ) "וְעַתָּה הֲשִׁב אֶשְׁתְּ הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדְךָ וַחֲיָה וְאִם אֵינְךָ מְשִׁיב דָּע כִּי מוֹת תָּמוּת אֶתָּה וְכָל אֲשֶׁר לְךָ" ע"כ. פשט הכתוב הוא, שכיון שנביא הוא, תתקבל תפלתו עליך לחיות. אבל יש לדקדק, דלפי זה היה לכתוב כך וְעַתָּה הֲשִׁב אֶשְׁתְּ הָאִישׁ. ויתפלל בעדך וְחֲיָה, כִּי נָבִיא הוּא, ומדהפך הכתוב את סדר התיבות, מוכח שנביא הוא סיבה להשיב את האשה, ופלא הוא, וכי אשת נביא אסורה ואשת איש שלא של נביא מותרת, והרי בן נח אסור באשת איש.

ומבאר המשך חכמה על פי המבואר בירושלמי בקידושין (פרק א הלכה א) דאין גירושין לגויים, והיינו, שאין צריך לתת לה ספר כריתות ומעשה גירושין, אלא בפרישתו או בפרישתה ממנו כבר בטל ממנה שם אשת איש. והנה, אברהם לא אמר את האמת שהיא אשתו, אם כן נראה הדבר שאינו חפץ בה, ואינו רוצה שתהיה אשתו, והוה כגירושין ואינה אשת איש, ואין צריך להחזירה.

לכן אמר לו ה', שזה שלא אמר לך כי היא אשתו, כי נביא הוא, ויודע היה בנבואה שתחזירנה לו, לכן שתק, ועדיין היא אשתו שלא פירש ממנה, לכן כתבה תורה כי נביא הוא, מוקדם לתיבות ויתפלל בעדך, "כי נביא הוא" עולה על למעלה, שלכן צריך להשיבה אליו, וכן עולה על המשך הכתוב, שתתקבל תפלתו שתחיה. אבל אם בן נח צריך מעשה גירושין, גם אם לא נביא הוא, ונראה שרוצה לגרשה, אינה מגורשת, והיה לה' לומר לו שהיא אשת איש, כיון שלא קבלה גט, אבל כיון שבן נח אין צריך גט, זהו מעשה גירושין, ורק בגלל שהוא נביא, לא הוי מעשה גירושין. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

משך חכמה

פרשת וירא פסקא כח - לה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(כא, יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אֶל יְרַע בְּעֵינֶיךָ עַל הַנְּעָר וְעַל אֲמֵתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שְׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִי צָחַק יִקְרָא לָךְ יְרַע:

מדוע אברהם צריך לשמוע בקולה של שרה

(כא, יב) כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שְׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ. דע⁷, דהנפש של האדם הוא שכל נבדל, רק שלא נשתלם עד בואו לעולם, ואז נעשה מנבדל, מחובר להמין. ואחרי הפרד החומר, אז דבוק לנפש זולתו

שאינה מושלמת עד בואו לעולם, ואז כשיורדת לעולם מתחבר עם הגוף, ונעשה משכל נבדל, נהפך למחובר למין האדם. ובשנים שהוא מחובר למין האדם, הוא משלים את עצמו כפי כמה שיגע להשלים את עצמו. ובשנים הללו שהוא מחובר לגוף האדם, הוא משלים את עצמו הן על יגיעתו, והן על ידי שלומד מאחר איך להשלים את נפשו, ולאחר שמת נפרד ממנו החומר, והשכל שהיה שכל נבדל, נדבק לאחר פרידתו מהחומר אל הנפש שממנו זכה לשלמות. ואי אפשר להבין מושג זה למי שמחובר בחומר, אבל כך קבלנו.

ובזה יתבאר לך מה שכיוונו חז"ל בכבא קמא (קיא, ב) "אמר רבא: כי שכיבנא, ר' אושעיא נפיק לוותי, דתריצנא מתני' כוותיה" ע"כ, פירוש דרבא תירץ את המשנה לפי רבי אושעיא, לכן יבוא לקראתו כשישכב, היינו כשימות. וצריך ביאור בזה, ומה הענין בזה. אבל לאור הוא נפלא מאוד, דכיון שהושלם נפשו של רבא על ידי משנתו של רבי אושעיא, ותירץ המשנה כוותיה, לפיכך יבוא רבי אושעיא לקראתו, שהנפשות דבוקות ומיוחסות זה לזה במה שנשלמה האחת מחברתה.

ועל פי יתבאר מדוע אמר לאברהם שישמע בקולה של שרה. דהנה איתא בשבת (קמו, א) "אמר רבי אבא בר כהנא: עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו; אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשו, יעקב הוליד שנים עשר שבטים שלא היה בהן שום דופי" ע"כ. והביאור בזה, ששרה ברה מאברהם את הזוהמה וילדה את יצחק, והגר נטלה את הזוהמה וילדה את ישמעאל, והזוהמה שהיה באברהם, הוא מה שטעה בידעה אלוקית טרם הכיר את בוראו, ולכן ילדה שרה את יצחק, והיינו ששרה השלימה את נפשה על ידי אברהם שלמדה ממנו את הדעות הנכונות. ובזה מבואר מדוע אמר ה' לאברהם שישמע בקולה של שרה, כי אינה בוררת ממנו אלא את הדעות הטובות, לכן ישמע בקולה, כי אין לה עירוב של רע וטוב, שנטלה

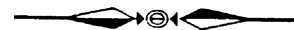
(פסוק ג), כאשר צוה כו', וקראת שמו יצחק (יז, יט). אף על גב שמשרה שצחקה הקפיד השם יתברך (יח, יג-יד), בכל זאת קראו יצחק, על שם שאברהם שמח (יז, יז). ולכן אמרה שרה כל השומע יצחק לי (פסוק ו), להשתתף בקריאת שמו כדרך האמהות, והבן⁶.

[לא]

יצחק, אף על פי שהקפיד ה' על שרה שצחקה, כיון שקרא לו יצחק על שם הצחוק של אברהם ולא של שרה, ועל הצחוק של אברהם לא הקפיד ה', כי לא צחק מתוך חוסר אמונה, אלא צחוק של שמחה, ועל זה קרא שמו יצחק, ומישוב דקדוק ב' ג'. [לעיל פסקא ז' מבאר המשך חכמה טעם אחר מדוע לא הקפיד ה' על אברהם]. ולפי זה, לא קרא לו יצחק אלא על שם צחוק של אברהם, ולא השתתפה שרה בקריאת שמו, וכיון שכל האמאות היו משתתפות בקריאת השם, כדכתיב בפרשת ויצא, לפיכך אמרה שרה שנקרא יצחק גם על זה שה' עשה לה צחוק, שכל השומע זקנה שילדה צחוק, ולכן נקרא שמו יצחק, והרי היא שותפה לשמו, ומישוב דקדוק ד', ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁶ תמצית דבריו: מדוע קרא לו יצחק, והרי הקפיד ה' על שרה שצחקה, ומדוע אמרה שרה צחוק עשה לי. ומבאר המשך חכמה, דנקרא על שם הצחוק של אברהם, שלא היה צחוק של חוסר אמונה, אלא צחוק של שמחה, וכיון ששרה רצתה להיות שותפה לקריאת השם יצחק, אמרה, צחוק עשה לי כו' ולכן נקרא שמו יצחק.

[לא]

⁷ [לא] (כא, יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אֶל יְרַע בְּעֵינֶיךָ עַל הַנְּעָר וְעַל אֲמֵתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שְׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִי צָחַק יִקְרָא לָךְ יְרַע, ויש לדקדק בזה, מדוע צויה ה' לאברהם אבינו לשמוע בקול שרה, והרי אברהם היה נביא ה', ומדוע ראוי לאברהם לשמוע בקול שרה. ומבאר המשך חכמה, בהקדים ענין דבקות נפש בנפש. דהנה, [ידוע על פי הקבלה] שהנפש של האדם הוא שכל נבדל, היינו בריאה רוחנית שכלית

משך חכמה

פרשת וירא פסקא כח - לה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

אחרי הכרתו את בוראו בשלמות. בזה האופן הוא מיוחס חבור הנפשות וצורותיהן הנבדלות, במה שנשתלמו זה מזה. ויעוין שו"ת רשב"א (חלק א) סימן (תמה) [תיח] להבדירשי בזה⁸.

[לב]

(כא, יד) וַיִּשְׁפָּם אַבְרָהָם בְּבִקְרָ וַיִּקַּח לָחֶם וְחִמַּת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל הָגֵר שָׂם עַל שִׁכְמָהּ וְאֵת הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחָהּ וַתֵּלֶךְ וַתִּתַּע בְּמִדְבַּר בָּאֵר שָׁבַע:

מדוע כתוב שהיה זה במדבר באר שבע, ומה הפירוש להלן "ותשב מנגד". ומה

התכון המלאך שאמר לה "באשר הוא שם"

(כא, יד) וַתֵּלֶךְ וַתִּתַּע בְּמִדְבַּר בָּאֵר שָׁבַע. פירוש⁹, כי סולם מוצב

- במה שהשתלם ממנו. וזה אינו מובן למי שדבוק בחומר. ולכן מצאנו בגמרא (בבא קמא קיא, ב), כד שכיבנא, רבי אושעיא נפיק לוותי, דמתריצנא מתניתין כוותיה. הרי, דהנפשות דבוקות ומיוחסות זה לזה, במה שנשתלמה אחת מחברתה. והנה אמרו שבת קמו, א עד ג' דורות לא פסקה כו', כי מאברהם נטלה שרה את הטוב, והזוהמה נטלה הגר, ובאברהם היה הזוהמה מה שטעה בידיעת אלוקות טרם שהכיר את בוראו, ושרה בררה ממנו הצדק והטוב לבד, לכן ילדה את יצחק. ולכן נאמר כל אשר כו', שהיא אינה בורת רק הטוב. לכן המליצו זכרונם לברכה בפרק חזקת (בבא בתרא נח, א), לרבי בנאה וכו' דחזי דגני אברהם בכנפיה דשרה, וקא מעיינייה ליה בראשו, שרואה רק לברור הטוב מראשיה, והדיעות הצודקות והקדושות, אשר העלה בעצם עיונו

ממנו רק את הטוב.

[וכל זה דוקא מפני שהשכל הנבדל המחובר במין נשלם על ידי נפש אחרת, ולכן נפש של שרה היתה מושלמת במידה מסויימת יותר משל אברהם, כי הושלמה על ידי נפש אברהם, אבל לולי מושג זה, היה לך לשאול, כיון ששרה למדה את הדעות הטובות מאברהם, מדוע ישמע בקולה, והרי הוא יותר ממנה, שהוא לימדה את הדעות הטובות, אבל לאור המבואר, ענין זה הוא שלמות הנפש, ונפשה הושלמה על ידי אברהם לכן שמע בקולה].

ועל פי זה יתבאר לנו היטב מה שאמרו חז"ל בבא בתרא (נח, א) "ר' בנאה הוה קא מציין מערתא, כי מטא למערתא דאברהם, אשכחיה לאליעזר עבד אברהם דקאי קמי בבא. א"ל: מאי קא עביד אברהם, א"ל: גאני בכנפה דשרה וקא מעיינא ליה ברישיה. א"ל, זיל אימא ליה: בנאה קאי אבבא. א"ל: ליעול, מידע ידע דיצר בהאי עלמא ליכא. עייל, עיין ונפק" ע"כ. [פירוש: מצאו רבי בנאה לאליעזר עבד אברהם שהוא עומד בפתח המערה. אמר ליה רבי בנאה לאליעזר: מה עושה אברהם אבינו בשעה זו בתוך המערה, אמר ליה אליעזר לרבי בנאה: שוכב אברהם בין זרועותיה של שרה אמנו, ומעיינת היא לו בראשו. אמר ליה רבי בנאה לאליעזר: לך ואמור לו לאברהם אבינו: בנאה עומד בפתח, כלומר, בקש ממנו רשות ליכנס. הלך אליעזר אצל אברהם, ואמר ליה אברהם אבינו לאליעזר: יכנס רבי בנאה, ואיני חושש להצטנע ממנו מלהיות שוכב בכנפא דשרה, כי ידוע הדבר שאין יצר הרע בעולם הבא].

והנה דברי חז"ל בודאי אינם כפשוטם, וכמו שכתב בשו"ת הרשב"א חלק א' סימן קמ"ו להחכם הברדשי. אבל הוא משל הוא. ולפי המבואר המשל הוא ברור, שנתכוננו חז"ל לומר שנפשה של שרה קשורה בכנפא אברהם, שהיא בורת מראשו את הטוב, והם הדיעות הצודקות והקדושות, אשר העלה בעצם עיונו אחרי הכרתו את בוראו בשלמות. בזה האופן הוא מיוחס חבור הנפשות וצורותיהן הנבדלות במה שנשתלמו זה מזה. ומבואר הכל כסייעתא דשמיא.

⁸ הטעם שאברהם צריך לשמוע בקולה של שרה, כיון שלאברהם היה דעות לא טובות בענין מה שטעה לפני שהכיר את בוראו בידיעה האלוקית, ושרה בררה מאברהם רק את הדעות הטובות, ונפשה הושלמה מאברהם, וברירה ממנו הטוב מהזוהמה, לכן ילדה את יצחק, והגר נטלה את הזוהמה, וילדה את ישמעאל. לכן צריך אברהם לשמוע בקולה של שרה, כי נפשה מושלמת ללא רע, שנטלה ממנו רק את הטוב.

[לב]

⁹ [לב] (כא, יד) וַיִּשְׁפָּם אַבְרָהָם בְּבִקְרָ וַיִּקַּח לָחֶם וְחִמַּת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל הָגֵר שָׂם עַל שִׁכְמָהּ וְאֵת הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחָהּ וַתֵּלֶךְ וַתִּתַּע בְּמִדְבַּר בָּאֵר שָׁבַע" ע"כ. ויש לדקדק: א. מדוע כתוב שהלכה במדבר באר שבע, מה בא הכתוב ללמד בזה, ומאי נפקא מינא באיזה מדבר היא הלכה. ב. להלן (פסוק

משך חכמה

פרשת וירא פסקא כח - לה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[לג]

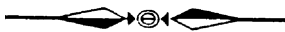
(כא, יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנְּעָר וַיִּקְרָא מְלֶאכֶּה אֱלֹהִים אֶל הַגֵּר מִן הַשָּׂמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ הַגֵּר אֵל תִּירָאִי כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנְּעָר בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם:

מדוע כשהמלאך אמר להגר לחזור לאברהם, לא כתוב "מן השמים", וכאן, ובפרשת העקידה, כתוב "מן השמים"

(כא, יז) ויקרא מלאך כו' אל הגר מן השמים. הנה¹¹ בפרשת לך

אלהים אל קול הנער באשר הוא שם, דהיינו שמע לקול הנער שהתפלל כנגד שער השמים, ולא לתפילתך, ומישוב דקדוק ג'. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

¹⁰ תמצית דבריו: יש לדקדק: מדוע כתוב שהיה זה במדבר באר שבע, ומה הפירוש להלן "ותשב מנגד". ומה התכוון המלאך שאמר לה "באשר הוא שם". והביאור בזה, שתחילת הסולם של יעקב אבינו היה בבאר שבע, ושיפועו מגיע למקום המקדש, ושם במקום המקדש היתה תפילת אברהם כנגד שער השמים, לכן הלכה למדבר באר שבע להגיע למקום שיפוע הסולם כנגד בית המקדש, שתתקבל תפילתה. וזה הוא "כנגד", היינו כנגד מקדש של מעלה. ואמר לה המלאך "באשר הוא שם", היינו שלא התקבלה תפילתך, אלא תפילת הנער, באשר הנער שם, כנגד מקדש של מעלה.

[לג]

¹¹ [לג] (כא, יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנְּעָר וַיִּקְרָא מְלֶאכֶּה אֱלֹהִים אֶל הַגֵּר מִן הַשָּׂמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ הַגֵּר אֵל תִּירָאִי כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנְּעָר בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם ע"כ. ויש לדקדק, מדוע כאן כתוב "ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים", ולעיל כשברחה הגר בפרשת לך לך, לא כתוב מן השמים, אלא כתוב ויאמר לה מלאך ה' (טז, ט-י-יא).

ומבאר המשך חכמה, דלעיל דיברה הגר עם המלאך כעם אדם, כיון שהיתה רגילה עם מלאכים, כי בבית אברהם היו מצויים מלאכים, לכן לעיל שבא המלאך לומר לה שתחזור לאברהם, היתה בדרגה זו לדבר עם מלאך כדבר

בבאר שבע, ושם שער השמים, (מדרש רבה, ויצא, סט, ז) והיה עומד שם אברהם להתפלל, ולכן היא ידעה מזה, וזה ותלך ותתע כו' ותשב לה מנגד, היינו נגד שער השמים, מקדש שלמעלה מכוון לשלמטה (פסיקתא זוטרתא, משפטים כג, כ), לזה אמר, כי שמע אל קול הנער באשר הוא שם, לא בסיבתך שישבת נגד שער השמים, והבן¹⁰.

(טז) כתיב וַתִּלְךְ וַתִּשָּׁב לָהּ מִנְּגֵד, מה הפירוש מנגד. ורש"י פירש מרחוק. וקשה, הא כבר כתיב "כמטחוי קשת", די לכתוב ותשב כמטחוי קשת. ג. להלן (פסוק יז) כתיב וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ הַגֵּר אֵל תִּירָאִי כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנְּעָר בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם, מה הפירוש "באשר הוא שם", וחז"ל פירושו בדרך דרש כמובא ברש"י.

ומבאר המשך חכמה על פי המבואר במדרש רבה (ויצא סט, ז) על הפסוקים (כח, יב. יז) וַיִּחַלֵּם וַהֲנִיחָהּ סֶלֶם מִצֶּבֶד אֶרְצָה וְרָאשׁוּ מִגֵּיעַ הַשְּׂמִימָה וַהֲנִיחָהּ מְלֶאכֶּה אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם וַיִּרְדּוּ בֹ כו' וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר מַה נוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם, ואמרו במדרש רבה (סט, ז), שהסולם הזה היה עומד בבאר שבע, ושיפועו מגיע למקום המקדש, והוא בית אלוקים וזה שער השמים. ומבואר ברמב"ן (כח, יז) [דלא כרש"י] ששער השמים הוא בבאר שבע, מקום של רגלי הסולם, ושם אברהם אבינו ע"ה היה הולך להתפלל במקום הזה כנגד שער השמים.

ועל פי זה יתבאר הכל, דהגר הלכה בכונה במדבר באר שבע, למקום רגלי הסולם כדי שתתקבל תפילתה, ולכן כתוב במדבר באר שבע, שרגלי הסולם התחילו בבאר שבע, ומישוב דקדוק א'. ושער השמים מכוון כנגד מקדש של מטה, כדאיתא בפסיקתא זוטרתא (משפטים פרק כג) וז"ל "מקום מקדש של מטה מכוון כנגד מקדש של מעלה, וכן הוא אומר ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדו (תהלים קכב, ג), ואומר אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים (בראשית כח, יז) ע"כ, וזה הפירוש ותשב מנגד, היינו כנגד מקדש של מעלה, כדי שתתקבל תפילתה, ומישוב דקדוק ב'. ואלא זכיתי להבין, דבשלמא רגלי הסולם, הם שער השמים, אבל מקדש שלמעלה מכוון כנגד מקדש שלמטה כירושלים, ולא כנגד באר שבע, וצ"ע, אבל לא התקבלה תפילתה, אלא תפילת הנער, לכן אמר לה המלאך (פסוק יז) "שָׁמַע

משך חכמה

פרשת וירא פסקא כח - לה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

יכולין להיות על ההר אז, רק קרא מן השמים, שהמלאך לא היה יכול לגשת אל ההר, לכן אמרו במדרש (ילקוט שמעוני וירא, רמז קא) כי אברהם היה ככהן גדול אז בעת העקידה, ולכן לא היו יכולים המלאכים לבא שמה, ודו"ק בזה. וזה שאמר (כב, יד) אשר יאמר היום בהר ה' יראה¹².

[לד - המשך]

מדוע אמרו בפסיקתא, שנקרא הר המוריה מלשון תמורה, שעל ידו נעשה אברהם כהן גדול. א. מדוע לעקדה היה צריך להיות כהן גדול. ב. מדוע דוקא על ידי ההר ובזה¹³ אתי שפיר מה דאמר בפסיקתא (רבתי, פסקא מ) ארץ

ההוא ה' יראך אשר יאמר היום בהר ה' יראך, כי היה שם גילוי שכינה שה' נראה כבעבודת לפני ולפנים של כהן גדול, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא. ¹² תמצית דבריו: יש לדקדק, מדוע כשהמלאך אמר להגר לחזור לאברהם, לא כתוב "מן השמים", וכאן, ובפרשת העקידה, כתוב "מן השמים". ומבאר המשך חכמה, דבבית אברהם היו מצויים מלאכים, לכן, כשהגר עוד לא נתגרשה מאברהם, והמלאך אמר לה לחזור, לא כתוב "מן השמים", כי דיברה עמו כדבר עם אדם. אבל כאן שכבר נתגרשה מאברהם, שמעה רק קולו של המלאך, ולא ראתה אותו כדבר עם אדם. והטעם שבעקידה כתוב מן השמים, כי היה אסור אפילו למלאכים להיות שם בהר בשעת העקידה, שעל ידי מעשה נורא זה היה גילוי שכינה גדול מאוד, כמו ביום הכיפורים באהל מועד, שאפילו מלאכים אסורים להיות שם, ולכן אברהם אבינו היה ככהן גדול בשעת העקידה.

[לד]

¹³ [לד] ולפי המבואר בפסקא לג, דמעשה העקידה היה כעבודת פנים שצריך כהן גדול, יתבאר היטב כונת פסיקתא רבתי (פסקא מ) על הפסוק (כב, ב) "וְלָךְ לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמִּדְבָּר", וז"ל "מוריה אמר לו רבון העולמים וכי כשר אני להקריבו כהן אני כו' אמר לו הקדוש ברוך הוא, כשתגיע למקום אני מקדשך ועושה אותך כהן גדול. מהו מוריה תמורתו של שם, חליפיו, כמה דאת אמר, לא יחליפנו ולא ימיר אותו (ויקרא כז, יט). עכ"ל. ויש לדקדק: א. מדוע צריך להיות כהן גדול, ולא די להיות כהן הדיוט. ב.

לך כתוב (טז, ט-י-יא), ויאמר מלאך ה', כי היתה מדברת עמו כעם אדם, מפני שהיתה רגילה עם מלאכים, כי בבית אברהם היו מצויים, והיא היתה צריכה לשוב לבית אברהם. אבל כאן שנגרשה מביתו ולא שבה אליו עוד, כתוב מן השמים, שרק קולו שמעה אבל לא ראתה אותו. ומה שכתוב בעקידה (כב, יא) ויקרא מלאך כו' מן השמים כו', הוא, לפי שבעת העקידה, שהיה מקריב אברהם בנו להשם יתברך, היה אז התגלות אלוקות כמו שהיה לכהן גדול ביום הכיפורים לפני ולפנים, שעל זה נאמר (ויקרא טז, יז) וכל אדם לא יהיה באהל מועד, ופירושו בירושלמי (יומא א, ה), אפילו אותן שכתוב (יחזקאל א, י) פניהם פני אדם, לכן לא היו

עם אדם, אבל כאן שגרשה ולא שבה אליו עוד, כתוב מן השמים, שרק קולו שמעה ולא ראתה אותו.

אלא שלפי זה יש לדקדק טובא, מדוע בפרשת העקדה, לאחר ששלח אברהם ידו לשחוט את יצחק, כתוב (כב, יא) "וַיִּקְרָא אֵלָיו מֶלֶאכֶּי ה' מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם וַיֹּאמֶר הַנְּיִי", והרי אברהם היה רגיל עם מלאכים, ולא היה לכתוב מן השמים.

ומבאר המשך חכמה, דבשעה שאברהם אבינו היה מקריב את בנו לה' יתברך על ידי מעשה נורא זה, נעשה גילוי אלוקות כמו שהיה לכהן גדול ביום הכיפורים, ועל עבודת הכהן גדול כתוב (ויקרא טז, יז) "וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בָּאֵהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד צֹאתוֹ", ואמרו בירושלמי (יומא א, ה) דלשון "אדם" בא ללמד, שאפילו מלאכים לא יהיו באוהל מועד בזמן עבודת כהן גדול באהל מועד, דמלאכים גם נקראים אדם, דכתיב ביחזקאל (א, י) "וַיְדַמּוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם". והנה הטעם שלא יהיו באהל מועד הוא מחמת גילוי שכינה, שיש על ידי עבודת הכהן גדול שכל כך גדולה גילוי השכינה, שאסור לאף אחד להיות נוכח שם אפילו לא למלאכים, ולכן גם בשעת העקידה המלאך לא היה יכול לגשת אל ההר, ולכן כתוב "מן השמים".

ובזה מבואר מה שאמרו חז"ל, שאברהם בשעת העקדה היה ככהן גדול, דז"ל ילקוט שמעוני (וירא רמז קא) "אמר יצחק לאביו, אבא, קשור שתי ידי ושתי רגלי שלא אבעט אותך ונמצאתי מחלל מצות כבוד, ועשה כן, וככהן גדול הגיש את מנחתו ואת נסכו כו" ע"כ, ולכן לא היו המלאכים יכולים לבוא שמה, מחמת גילוי השכינה, כביום כיפור.

ובזה מבואר היטב מדוע אמר אברהם (כב, יד) "וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם שֵׁם הַמָּקוֹם

משך חכמה

פרשת וירא פסקא כח - לה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שם. וכאן, סדור המערכה מקדשתו, ודו"ק¹⁴.

[לה]

(כא, יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנְּעָר וַיִּקְרָא מְלֶאֱךָ אֱלֹהִים אֶל הַגֵּר מִן הַשָּׂמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ הַגֵּר אֵל תִּירָאִי כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנְּעָר בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם:

אמרו חז"ל: "אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו עכשיו". יש לדקדק, מדוע לא אמרו אין אדם נידון כו'.

(כא, יז) באשר הוא שם. בגמרא¹⁵ ראש השנה (יח) [טז, ב] אמר

ומיושב דקדוק ב' וג'. ומבואר הכל בסיעתא דשמיא.

¹⁴ תמצית דבריו: מדוע אמרו בפסיקתא, שנקרא הר המוריה מלשון תמורה, שעל ידו נעשה אברהם כהן גדול. א. מדוע לעקדה היה צריך להיות כהן גדול. ב. מדוע דוקא על ידי ההר. ומבאר המשך חכמה דמבואר בראש השנה, שדבר הבא לזכרון הוא כבא לפנים לקדוש הקדשים, וכיון שהעקדה היא לזכרון, הרי היא עבודת פנים, וצריך לעבודה זאת להיות כהן גדול, וחינוך כהן גדול הוא על ידי העבודה, לכן דוקא בהר המוריה נעשה כהן גדול, על ידי הכנת מהערכה.

[לה]

¹⁵ [לה] (כא, יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנְּעָר וַיִּקְרָא מְלֶאֱךָ אֱלֹהִים אֶל הַגֵּר מִן הַשָּׂמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ הַגֵּר אֵל תִּירָאִי כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנְּעָר בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם צריכים ביאור.

ואמרו חז"ל, דבא ללמד שאין דנין את האדם אלא על פי מצבו עכשיו, ולא לפי העתיד. וז"ל בראש השנה (טז, ב) "אמר רבי יצחק: אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם" ע"כ. אבל יש לדקדק, דיותר מדויק לומר אין אדם נידון אלא לפי מעשיו, דעולה על האדם, אבל הלשון "אין דנין", עולה על הבית דין, שבא לומר על הבית דין שאין דנין אלא לפי מעשיו, ומטעם זה אמרו

המוריה, כשתבוא להמקום אני מקדישך לכהן גדול. המוריה, לשון חליפין, כמו ואם המר ימיר (ויקרא כז, י), תמורתו של שם כהן גדול. היינו, דכמו דאמרו אצל שופר בפרק ראוהו בית דין (ראש השנה כו, א), כיון דלזכרון אתי, כמאן דאתי בפנים דמי, אם כן, כאן, דכל העקידה לזכרון, וכמו דאמרו כאילו עפרו צבור על גבי המזבח (ספרא פרשה ב, ה. ועוד), וכמו דאמרו (ראש השנה טז, א), אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, אם כן, הך עבודה, כאילו עשויה בפנים דמי, בקודש הקדשים, ובעי להיות כהן גדול, ולזה, כשתבא למקום אני מקדישך, שעבודתו מחנכתו, כמו שאמרו ביומא דף יב ב, בנטמא כהן גדול, ובא אחר תחתיו, יעוין

מדוע רק כשיגיע למקום יעשהו כהן גדול, ולא לפני כן. ג. מלשון "מוריה" שהוא תמורה, משמע שהארץ היא זאת שעושה את התמורה להיות כהן גדול, וצריך טעם מדוע הארץ גורמת לזה.

ומבאר המשך חכמה על פי המבואר בראש השנה (כו, א), דשופר לא יהיה של פרה, שכל דבר הנעשה בפנים לא יהיה של פרה, שלא לזכור מעשה עגל, לכן מבחין לובש בגדי זהב, אבל בפנים רק בגדי לבן. ומקשה הש"ס, והרי שופר בחוץ הוא, ומתריך הש"ס, שכיון שבא לזכרון, כלפנים דמי. והנה כל העקדה היא לזכרון, כמו שאמרו חז"ל בספרא על הפסוק (ויקרא כו, מב) "וַיִּכְרְתֵי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וַאֲפֹת אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וַאֲפֹת אֶת אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר", וז"ל "ולמה נאמר באברהם ויעקב זכירה, וביצחק לא נאמרה זכירה, אלא רואין את אפרו כאלו הוא צבור על גבי המזבח" ע"כ, וכן מבואר בראש השנה, שהעקדה היא זכרון, דאמרו (שם, טז, א) "אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל - אמר הקדוש ברוך הוא: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני" ע"כ, וכיון שאמרו שדבר שבא לזכרון הוא כעבודת פנים, בקודש הקדשים, לכן צריך להיות כהן גדול, ומיושב דקדוק א'.

ולכן אמר ה' שכשתבוא למקום אני חונך אותך לכהן גדול, דאמרו ביומא (יב, ב) דכהן גדול שנטמא מחנכין את הבא תחתיו על ידי העבודה, וזה הכונה, שכשתבוא להר המוריה, סידור המערכה מקדשך, ולכן אמרו שכשיגיע למקום אני מקדשך, ועושה אותך לכהן גדול. ולכן נקרא הר המוריה, כי ההר עצמו שעליו הכין את המערכה, עבודה זו היא מקדשתו,

משך חכמה

פרשת וירא פסקא כח - לה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

השם יתברך במעשי האדם, ידיעתו היא מידיעת סיבתו ועצמותו, ואינה ידיעה חוצית המתוספת עליו, לכן אינה מכרחת הבחירה, כמו שכתב הרמב"ם (תשובה ה, ה), והבאנו לעיל (פסקא כג). ואם כן, ודאי לא שייך שידון האדם על מעשיו בעתיד, ולכן אמר

אבל הביאור בזה, דאין כונת חז"ל על ידיעת ה', אלא על ידיעת בית דין של מעלה, שידיעת הנבראים העלולים, היינו שנבראו מסיבות, היא מכרחת את העתיד. אלא שלפי זה תקשה, אם כן איך אמר ה' למשה רבינו (דברים לא, טז) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִיךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְנָתַתְּ אֶתְּךָ אֵלָהִי וְכָרַתְּ אִתְּךָ אֲשֶׁר הוּא בָּא שְׁמָהּ כְּקִרְבּוֹ וְעִזְבוֹנִי וְהִפַּר אֶת כְּרִיתִי אֲשֶׁר כְּרַתִּי אִתּוֹ כו'", וכן אמר משה לישראל (שם, כט) "כִּי יִדְעֲתִי אֲתָרִי מוֹתִי כִּי תִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן וְסָרְתָם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֲתָם וְקָרַאת אֲתָם הֲרַעַתְּ אֶתְּרִית הַיָּמִים כִּי תַעֲשׂוּ אֶת הַרְעָה בְּעֵינֵי ה' לְהַכְעִיפוֹ בְּמַעֲשֵׂה יָדֵיכֶם" והרי ידיעת הנבראים מכרחת העתיד, ולמה נענשנו ישראל, והרי כבר ידע משה, והיה בהכרח שישחיתו. אומנם הביאור בזה, שידיעת הנבראים אינה ידיעה ודאית, אלא כקרוי להיות כן, ורק אומדנא, כמו שמבואר בזוהר חדש בתיקונים (לא ידעתי מקומו).

ועל ידיעת הנבראים נתכוונו חז"ל לומר, שאין אדם נענש על פי ידיעת הנבראים על העתיד, דהיינו ידיעת מלאכים או נביאים או בית של מעלה, אלא נידון לפי מעשיו עכשיו. והטעם שאין מענישין על פי ידיעת הנבראים בעתיד, כיון שהיא כידעיה בלא ראייה, וכמו אומד, ואין דנין דיני נפשות מאומד, כדאיתא בסנהדרין (לז, א), ואפילו דיני ממונות אין דנין מאומד לפי חכמים שחולקים על רב אחא (שם).

ומטעם זה עשו במדרש רבה (שם) שיחה בין מלאכי השרת להקדוש ברוך, שכאילו ביקשו לענשו לפי העתיד, כי ידיעתם מכרחת, אבל באמת זה רק על דרך קירוב שידעו עכשיו העתיד, אבל באמת ברחוק יכולים הנבראים לבחור בצד אחר, לכן אין מענישין על ידיעת המלאכים וידיעת הנבראים. ועל פי זה יתבאר היטב מדוע דקדקו לומר "אין דנין את האדם" ולא אמרו 'אין אדם נידון', כיון דנתכוננו לומר שאין בית דין של מעלה, שידוע העתיד, אינו דן לפי הידיעה של העתיד, לכן אמרו "אין דנין", שהוא עולה על בית דין, ולא אמרו בסתם אין נידון, לומר שאפילו בית דין של מעלה שהם נבראים, וידיעתם העתידית מכרחת, אף על פי כן אין דנין על פי העתיד, כי היא רק על צד הקירוב, וכאומדנא בלבד, וכידעיה בלא ראייה, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

רבי יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו. לשון דנין קשה, היה לו לאמור אינו נידון. והנראה, דבמדרש רבה (פרשה נג, יד) הלבישו זה לשיחה בין הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת רשע או צדיק. ששאל למלאכים, ואמר באשר הוא שם. והנראה, ידיעת

במדרש רבה (נג, יד) דהיה זה שיחה בין הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת וז"ל "באשר הוא שם. אמר רבי סימון, קפצו מלאכי השרת לקטרגו, אמרו לפניו, רבון העולמים, אדם שהוא עתיד להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר, אמר להם עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם איני דן את האדם אלא בשעתו" ע"כ, וזה על דרך דרש ומשל, ופשוטו של מקרא צריך ביאור.

ומבאר המשך חכמה על דרך הפשט בהקדים הא דכתב הרמב"ם (תשובה ה, ה), ידיעת ה' במעשי האדם העתידים אינה ידיעה חיצונית שמתוספת עליו, חלילה, כידעיה של נבראים, אלא ידיעתו היא חלק בלתי נפרד מסיבתו וממציאותו, ולכן ידיעתו אינה מכרחת הבחירה של האדם, כי אינה ידיעה כשל נבראים שהיא ידיעה חיצונית. ועל פי זה יש להקשות, מה מחדש הכתוב שאין הקדוש ברוך דן את האדם על העתיד, והרי העתיד באמת אינו מוכרח, שידיעת ה' אינה מכרחת לעשות כן בעתיד, ומהיכי תיתי שידון על העתיד דצריך הכתוב לכתוב "באשר הוא שם" שאינו דן אלא לפי מעשיו עכשיו, דאם אתה דן לפי העתיד בטלה בחירה.

ובזה תבין מה שאמרו חז"ל בבבא בתרא (טז, א) "אמר רבא: בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין, אמר לפניו: רבוננו של עולם, בראת שור פרסותיו סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות; בראת גן עדן, בראת גיהנם; בראת צדיקים, בראת רשעים, מי מעכב על ידך" ע"כ, והכונה בזה, שאיוב הסתפק, אולי ידיעת ה' מכרחת על העתיד, לכן טען איוב לה', שאי אפשר לדון אף אדם, כי ידיעת ה' שיהיה רשע מכרחת שיהיה רשע, אבל לאחור מכן הבין איוב שידיעת ה' אינה מכרחת, שאינה כידעיה של אדם שהיא ידיעה חיצונית, אלא הידיעה היא עצמותו יתברך, ולכן אמר איוב לאחור מכן (איוב י, ד-ו) – "דַּע יְיָ כְּשֶׁר לָךְ אִם כְּרִאוֹת אֲנֹשׁ תִּרְאֶה: (ה) הַכִּימִי אֲנֹשׁ יִמֶיךָ אִם שְׁנוֹתֶיךָ כִּימֵי גִבֹר: (ו) כִּי תִבְקֹשׁ לְעֹנִי וְלִחְטָאתִי תִּדְרֹשׁ", כלומר, האם ראייתך היא כראיית בשר ודם שהיא מכרחת את העתיד, ולכן תבקש את העוני, היינו את העוון לדון על פי העתיד, והרי ידיעתך אינה מכרחת, אם כן צריך ביאור מדוע צריך הכתוב ללמד באשר הוא שם שאין נידון על העתיד.

משך חכמה

פרשת וירא פסקא כח - לה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תח טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בלא ראייה, וכמו אומד, דאין דנין בדיני נפשות לכולי עלמא (סנהדרין לו, ב), ואף בדיני ממונות גם כן אין מענישין לרבנן דפליגי על רב אחא (שם), לכן עשו זה לשיחה של מלאכי השרת, שידיעתם חוצית מן הסיבה העליונה, וצריכה להכריע, אבל זה על דרך הקירוב, לפי המאורעות שיודעים מה שיהיה לעתיד. אבל מכל מקום על דרך הרחוק יכול לבחור בצד אחר, לכן גם על ידיעתם אין מענישין, ולכן אמרו בגמרא אין דנין, שגם בית דין של מעלה שידיעתם לעתיד מכריחין, גם כן אין מענישין, לפי שהוא רק על צד הקירוב, והוי רק כאומדנא, וכידיעה בלא ראייה, ודו"ק¹⁶.

איוב [שנסתפק בידיעה ובחירה, כמו שמצינו סוף פרק קמא דבבא בתרא (טז, א) רצה איוב לפטור כו' מן הדין, בראת חמור פרסותיו קלוטות כו' בראת רשעים כו', וזה כי טען אשר ידיעה מכרחת] בהסתפקותו, אחרי שכעת הוא צדיק, רק בעתיד אולי ירשע, אמר (איוב י, ד-ו) הכראות אנוש תראה, העיני בשר לך כו' כי תבקש לעוני כו' פירוש, העון העתיד, הלא ידיעתך אינה מכרחת. אמנם ידיעת הנבראים העלולים היא מכרחת. אך אם כן, הלא מצאנו שמשה אמר (דברים לא, טז. כט) וקם העם הזה וזנה אחרי מותי, השחת תשחיתון. אמנם זה אינו בדיוק, רק בקירוב, כמו שהאריך בזה בסוף תיקוני זהר חדש בשם סבא דסבין. לכן אם הנבראים יודעים בקירוב, סלקא דעתך אמינא, דכיון דידיעתם מכרחת, מענישין על העתיד. אמנם, זה הוי כידיעה

פי מעשיו של אותה שעה. והטעם בזה, כי ידיעתם אינה כדבר מוחלט, אלא כאומדנא וידיעה בקירוב, ואין דנין דיני נפשות על פי אומדנא, ואפילו דיני ממונות אין דנין על פי אומדנא.

¹⁶ תמצית דבריו: איתא בראש השנה "אמר רבי יצחק: אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם" ע"כ. הטעם שלא כתוב "אינו נידון", דבא לומר, שאפילו בית דין של מעלה, שהם יודעים העתיד, וידיעת הנבראים מכרחת העתיד - דלא כידיעת ה' שאינה מכרחת - מכל מקום אינם דנין את האדם על פי העתיד, אלא על

